

BABÜRNAME'YE GÖRE ÖMER ŞEYH MİRZA'NIN AİLESİ VE EMİRLERİ

Kadir TUĞ*

Öz

Fergana Vadisine önce Cengiz Han, Cengiz Han'ın vefatından sonra da oğlu Çağatay hâkim olmuştur. Fergana vadisindeki halkın çoğunluğu Müslüman olması münasebetiyle bu bölgeye gelen Moğollar kültürel olarak etkilenmiş ve Tarmaşirin döneminde İslamiyeti kabul etmişlerdir. Moğollar İslamiyeti kabul etmeleriyle birlikte kendi benliklerini kaybetmişlerdir. Bu durum siyasi olarak da Çağataylıların Maverâünnehr bölgesindeki siyasi etkinliklerini kaybetmelerine neden olmuştur. Maverâünnehr bölgesindeki yerel beyler kendi nüfuzlarını artırmaya başlamışlardır. Timur bu bölgedeki Çağatay nüfuzunu kırmış ve Timur devletini kurmuştur. Timur'un torunlarından Ebu Said Mirza Timur devletinin Maverâünnehr'deki hâkimiyetini sağlamlaştırmıştır. Onun vefatından sonra siyasi istikrarsızlık baş göstermiş, Timurlu toprakları dört oğlu arasında paylaşılmıştır. Fergana vadisi de Ömer Şeyh Mirza'ya düşmüştür.

Ömer Şeyh Mirza Timur soyundan gelen Fergana idarecilerinden biridir. Babürname'deki şecereye göre dördüncü kuşak torunudur. Çağataylı Yunus Han'ın kızı Kutlug Nigar Hanım ile evlenmiştir. Bu akrabalık Ömer Şeyh Mirza'nın Fergana vadisindeki meşruiyetini güçlendirmiştir. Kutlug Nigar Hanım ile evlilikten Fergana, Afganistan ve Kuzey Hindistan tarihine yön veren Zahiraddin Muhammed Babur dünyaya gelmiştir. Ömer Şeyh Mirza'nın beş kız ve üç erkek olmak üzere sekiz çocuğu dünyaya gelmiştir. Kız çocukları kendi emirleri ile evlilikler yapmak suretiyle Fergana'daki hâkimiyetini pekiştirmiştir. Bazen de bölgeye gelerek hâkimiyet noktasında mücadele eden idareciler ile evlenmeleriyle siyasi istikrarı sağladıkları görülmektedir. Babürnamede hem Ömer Şeyh Mirza hem de emirlerinin şahsiyetleri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ömer Şeyh Mirza, Fergana, Babur, Emirler, Çağatay Hanlığı ve Timuriler

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 01.11.2023, Accepted / Kabul Tarihi: 08.11.2023

DOI: <https://doi.org/10.58852/dicd.1384717>

* Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü/ Dr. Lecturer, Bingöl University Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Bingöl, Turkey

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5250-2526>.

e-posta: kadirtug@yahoo.com

Atıf/ Citation: Tuğ, Kadir. "Babürname'ye Göre Ömer Şeyh Mirza'nın Ailesi ve Emirleri". *Dicle İlahiyat Dergisi* 26/2 (2023), 453-468.

OMER SHEIKH MIRZA'S FAMILY AND EMIRS ACCORDING TO BABURNAMA

Abstract

Fergana Valley was first dominated by Genghis Khan, and after his death, his son Chagatai ruled. Since the majority of the people in the Fergana valley were Muslims, the Mongols who came to this region were culturally influenced and accepted Islam during the Tarmashirin period. The Mongols lost their own identity when they accepted Islam. This situation also caused the Chagatai people to lose political influence in the Transoxiana region. Local lords in the Transoxiana region began to increase their power. Timur broke the Chagatai influence in this region and established the Timur state. Abu Said Mirza, one of Timur's grandchildren, strengthened the dominance of the Timur state in Transoxiana. After his death, political instability arose, and the Timurid lands were shared among his four sons. Fergana Valley also fell to Omer Sheikh Mirza.

Omer Sheikh Mirza was one of the Fergana administrators who was a descendant of Timur. According to the genealogy in Babürname, he is the fourth-generation grandson. He married Kutlug Nigar Khanum, the daughter of Chagatai Yunus Khan. This kinship strengthened Omer Sheikh Mirza's legitimacy in the Fergana Valley. From his marriage with Kutlug Nigar Khanum, Zahiruddin Muhammed Babur, who shaped the history of Fergana, Afghanistan and Northern India, was born. Omer Sheikh Mirza had eight children, five girls and three boys. He consolidated his dominance in Fergana by marrying daughters under his orders. Sometimes, it is seen that they came to the region and ensured political stability by marrying the administrators who were struggling for dominance. In the Baburnama, information about the personalities of both Omer Sheikh and his emirs was given.

Keywords: Omer Sheikh Mirza, Fergana valley, Babur, Orders, Chagatai Khanate ve Timurid

Giriş

Cengiz Han¹ sağlığında devletini Cuci, Çağatay, Ögedey ve Tuluy arasında dört idari sisteme bölmüştür². Bu taksimatta Çağatay³'a doğuda Uygur bölgesinden başlayıp

¹ Cengiz Han, Moğol İmparatorluğunun kurucusudur. Asıl İsmi Timuçin'dir. O, 1115 tarihinde eski 12 hayvanlı Türk takvimine göre domuz yılında dünyaya gelmiştir(W. Barthold, "Cengiz Han", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978), 3/91).

² İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014): 3.

³ Cengiz Han'ın ikinci oğlu Çağatay babasının sağlığında, Cengiz Yasasını en iyi bilen, örf ve adet alanında en yetkin bir kişi olması dolayısıyla her yerde saygı görmekteydi. Kanunların uygulanması noktasında ödünsüz olması münasebetiyle kanun noktasında Cengiz Han'ın yolunu takip etmiştir. Babasıyla beraber bütün seferlere katılmıştır. Babasının 1229 tarihinde vefat etmesinden sonra da hiçbir sefere katılmamıştır(W. Barthold, "Çağatay", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978), 3/266; Aka, *Timur ve Devleti*, 3.)

Semer kand ve Buhara dahil Ceyhun nehrine kadar olan coğrafya düşmüştür. 1242 tarihinde Çağatay vefat etmiştir⁴. Çağatay Hanlığı Çağatay'ın vefatından 20-30 yıl sonra kurulduğu anlaşılmaktadır. Önce Çağatay'ın torunu Kara Hülagü, sonra Çağatay'ın oğlu Yesü Mönge sülalenin idaresine gelmişlerdir. Hanlığın esas kurucusu ise Algu Han⁵ olarak görülmektedir. Çağatay ordusu Cengiz Han döneminde olduğu gibi çeşitli boylardan oluşmaktaydı. Bu farklılığa rağmen Pamir Dağlarının doğu ve batı kuvvetleri genel itibarıyla beraber hareket etmeyi başarmışlardır. Bunlara Doğu ve Batı Çağataylılar denmiştir⁶. Tarmaşirin (1326-1334) İslamiyeti kabul etmiş ve Alaeddin ismini almıştır⁷. Bu olaydan sonra halk İslamiyet'i kabul etmeye başlamıştır. Çağataylılar arasında İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte birçok Moğol boyu İslamiyet'i kabul etmiştir. XIV. Yüzyıla gelindiğinde Moğol boyları her ne kadar Moğol olduklarını ifade etseler de hem Müslümanlaşmaya hem de Türkleşmeye başlamışlardır⁸. Timurlular Maverâünnehr'i 1448 tarihinde tamamen hâkimiyetleri altına alınca bu bölgede Çağataylılar'dan bahsedilmez olmuştur. Timur⁹ ve oğulları tarafından Doğu Çağataylılar Almalığ, Kaşgar ve Aksu merkez edinen Moğolistan kolunu ortadan kaldıramamıştır. Son Çağataylı hanlarından Veys Han'ın (öl.1428) vefatından sonra toprakları II. Esen Buka ve Yunus Han arasında paylaşılmıştır¹⁰ Yunus Han etki alanını batıya doğru kaydırmıştır.

Çağatay soyundan gelenler Maverâünnehr bölgesinde 1346/1347 yılındaki Türk askeri aristokrasisine karşı giriştiği mücadelede başarısız olmuş ve Maverâünnehr'de Çağatay hanedanı hâkimiyeti kaybetmiştir. 1370'e kadar Çağatay neslinden gelen hanedanlar, Türk emirler tarafından kukla bir idareci gibi tahta oturtulmuşlardır. Timur¹¹ zamanında da Ögedey hanedanından gelenler bu şekilde idarecilik etmişlerdir. Bundan dolayı Maverâünnehr ahali Çağatay ismiyle anılmıştır. Şeybani tarafından Afganistan bölgesine sürülen gruplar da kaynaklarda Çağatay ismiyle anıldığı görülmüştür¹².

⁴ W. Barthold, "Çağatay", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978), 3/266-270; Aka, *Timur ve Devleti*, 3.

⁵ Aka, *Timur ve Devleti*, 3.

⁶ İsenbike Togan, "Çinggis Han ve Moğollar", *Türkler* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2014), 8/247.

⁷ Abdulkadir Yuvalı, "Çağatay Hanlığı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Erişim 10 Ekim 2023)

⁸ Togan, "Çinggis Han ve Moğollar", 247.

⁹ Timur'a İranlılar Timur Leng, Türkler Aksak Timur ve Avrupalılar ise, Tamarlane diye lakab vermişlerdir. Timur'un çağdaşı olan bütün kaynaklarda (Mustafa Kafalı, "Timur", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979), 12/336) doğum tarihi 9 Nisan 1336 (H. 25 Şaban 736) olarak belirtilmiştir. Eski 12 hayvanlı (Moğollar da kullanmaktadır) Türk takvimine göre sıçan yılında Keş şehri (Şerefüddin Ali Yezdi, *Emir Timur (Zaferneme)* Çev. D. Ahsen Batur (İstanbul: Selenge Yayınları, 2019), 25) yakınlarındaki Hoca Ilgar köyünde dünyaya gelmiştir (Mustafa Kafalı, "Timur", *İslam Ansiklopedisi*, 12/336).

¹⁰ Yuvalı, "Çağatay Hanlığı".

¹¹ Timur ile bilgi veren çağdaşı olan kaynaklar şeceresini Cengiz Han'a dayandırmaktadır. Timur b. Emir Turagay b. Emir Bargul b. Emir Aylangir b. Emir İcil b. Emir Karaçar Noyan b. Emir Sugucincin b. Emir İrdamcı Barlas b. Kaçulay b. Emir Tumanay Han Cengiz Han şeklinde verilmiştir (Enver Konukçu, "Babürlüler: "Hindistan'daki Temürlüler", *Türkler* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2014), 8/745).

¹² W. Barthold, "Çağatay", 269.

Timur'un mensup olduğu Barlas kabilesi Keş, Gülab(Huttalan) ve Taşkend çevresine hâkim olmuş, Timur bu kabilenin emirleri sülalesinden gelmektedir. Timur tarih sahnesine çıktığı zaman Çağatay Hanlığı siyasi sarsıntı geçirmekteydi. Çağatay ülkesinde devletin idaresi hanedan üyelerinden ziyade nüfuzlu emirler elinde bulundurmaktaydı. Çağatay hanlığının iç karışıklıklarından faydalanan Doğu Türkistan'da hüküm süren Tuğluk Timur (1358-1362) Maveräünnehr bölgesine sefer düzenlediği zaman Emir Hacı Barlas ve diğer bazı emirler bölgeyi terk etmiştir. Timur kendi topraklarının tahribini önlemek amacıyla kabile büyüklerinden izin alarak bölgede kalmıştır. Tuğluk Timur'a biat etmiştir. Bunun karşılığında Timur'a Keş ve Mülkat'ı bırakmıştır. Tuğluk Timur bölgeye ikinci gelişinde ise Timur'a ordu oluşturması için yarlıg vermiştir. Tuğluk Timur oğlu İlyas Hoca'yı Maveräünnehr'e han tayin etmiştir. Timur'u da İlyas Hoca'nın emrine vermiştir. İlyas Hoca'nın emirleri halka zulme başlayınca Timur kayınbiraderi Emir Hüseyin'in yanına gitmiş, beraber Harezm bölgesine geçmişlerdir. Daha sonra bölgeye dönerek Emir Hüseyin ile 1364 yılında Keş ile Karşı arasında İlyas Hoca'yı mağlup etmişlerdir. İlyas Hoca İli'ye çekilmek zorunda kalmıştır¹³. Böylece Çağataylılar Maveräünnehr bölgesini terk etmek zorunda kalmıştır.

Ebu Said Şeybani yardımıyla Timuri tahtına oturmuştur. Ebu Said döneminde Moğol tehlikesi tekrar belirmiştir. Esen Buga'nın iki seferini de geri püskürtmüştür. Horasan bölgesindeki Karakoyunlu Cihan Şah ile ittifak etmiştir. Daha sonra Karakoyunlu-Akkoyunlu mücadelesine müdahil olmuş, Azerbaycan bölgesinde Uzun Hasan'a karşı 1469 tarihinde yapılan savaşı kaybetmiştir. Timurilerdeki bu istikrarsızlıktan faydalanan Şeybaniler kuzeyden Timurlu topraklarına doğru sınırlarını genişletmeye başlamışlardır. Doğuda ise Yunus Han (1462-1487) birliği sağlamış ve Maveräünnehr bölgesindeki siyasi olaylara müdahil olmaya başlamıştır. Bu dönemde Ömer Şeyh Mirza kardeşi Ahmed Han'ın Fergana valisi olarak görev yapmıştır. Ömer Şeyh Mirza Yunus Han ile dostane ilişkiler kurmuştur. Yunus Han'ın kızıyla da evlenmiştir¹⁴. Çağatay Hanlığı'nın desteğini akrabalık yoluyla aldığı görülmüştür.

Fergana, Timur döneminde Şahruh ve Uluğ Bey'in hakimiyet alanı olan Horasan'a bağlanmıştır¹⁵. 1469-1494 yılları arasında Timur'un torunlarından olan Ömer Şeyh Mirza'nın yönetimi altına girmiştir¹⁶. Ömer Şeyh Mirza'nın oğlu Zahreddin Muhammed Babur, Şeybani han ile yaptığı mücadeleyi kaybettikten sonra 1504 yılında Kabil'e çekilmiştir¹⁷. Bu olaydan sonra devletin ağırlık merkezini Kuzey Hindistan bölgesine kaydırdığı görülmüştür.

1.Ömer Şeyh Mirza'nın Hayatı Ve Ailesi

¹³ Mustafa Kafalı, "Timur", 337-338.

¹⁴ Hans R. Roemer, "Timurlular", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978), 12-1/554-556.

¹⁵ Tahsin Yazıcı, "Fergana", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 10.10.2023)

¹⁶ W. Barthold, "Fergana", W. Barthold, "Çağatay", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978), 4/563.

¹⁷ Yazıcı, "Fergana".

1.1. Doğum ve Nesebi

Ömer Şeyh Mirza, Sultan Ebu Said Mirza'nın dört oğlundan en küçüğüdür¹⁸. Ömer Şeyh Mirza'nın şeceresi şöyle: "Emir Timur'un oğlu Miraşah Mirza, onun oğlu Sultan Muhammed Mirza, onun oğlu Sultan Ebu Said Mirza, onun oğlu Ömer Şeyh Mirza"¹⁹ sıralanmıştır.

Ömer Şeyh Mirza 1456 tarihinde Semerkand şehrinde dünyaya gelmiştir. Kardeşleri Sultan Ahmet Mirza²⁰, Sultan Muhammet Mirza ve Sultan Mahmud Mirza"dır. Ömer Şeyh Mirza erkek kardeşlerinin en küçüğüdür. Sultan Ebu Said Mirza Kabil'i önce Ömer Şeyh Mirza'ya vermiş, Baba Kabil'i de atake olarak görevlendirmiştir²¹.

Ömer Şeyh Mirza'nın babası vefat edince Fergana bölgesi kırılğan bir miras olarak kendisine kalmıştır. Babadan kalma küçük bir bölgeyi idare eden Ömer Şeyh Mirza, hayatının büyük kısmını Semerkand'ı ele geçirmek amacıyla kardeşleriyle mücadele etmek zorunda kalmıştır²². Ömer Şeyh Mirza'nın Taşkant²³'te hâkimiyeti sağlaması, kardeşi Ahmed Mirza'nın Taşkent'in hâkimiyet mücadelesine girmesi, Ömer Şeyh Mirza'nın da Semerkand'ı kardeşinin elinden alma girişiminde bulunmasına neden olmuştur²⁴. Anonim Tarih-i Kaşgar eserinde Ömer Şeyh Mirza ile Sultan Ahmed Mirza'nın aralarını Yunus Han düzelttiği, bu katkısından dolayı da Yunus Han'a Taşkent'in verildiği ile ilgili bilgi verilmiştir²⁵. Orhan Çınar ise, Ahmed Mirza'nın Fergana bölgesine saldırması üzerine Ömer Şeyh Mirza, Yunus Han'dan yardım istemesine neden olmuştur. Yunus Han'ın desteğiyle bu tehlikeyi atlatan Ömer Şeyh Mirza Yunus Han'a Ahsi, Marglan, Oş, ve Sayram gibi önemli şehirleri vermiştir²⁶. Bundan dolayı Yunus Han'ın hâkimiyet alanı zaman zaman değişmiştir Ömer Şeyh Mirza zamanında Fergana'daki hâkimiyet alanı genel itibariyle Andican, Oş, Merginan,

¹⁸ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*. Çev. Reşit Rahmeti Arat, (Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987): 1/6.

¹⁹ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/6; Konukçu, "Babürlüler: "Hindistan'daki Temürlüler", 8/745.

²⁰ Ebu Said Mirza'nın tahta oturduğu 1451/1452 yılında dünyaya gelmiştir. Annesi Orda Bugra Tarhan'ın kızıdır. Orda Buğra Tarhan aynı zamanda Derviş Muhammed Tarhan'ın babasıdır. (Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/18).

²¹ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*,1/6.

²² Michael H. Fisher, *Babürlüler Hindistan'da Bir Türk İmparatorluğu*, Çev. M. Fatih Çalışır, (İstanbul: Kronik Yayınları, 2020), 49.

²³ Babürname'de eski kaynaklarda adının Şaş veya Çaç şeklinde geçtiği ifade edilmektedir(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/5.)

²⁴ Orhan Çınar, *Çağatay Devleti Zamanında Türkistan'ın Siyasi, Askeri ve Sosyal Durumu* (İstanbul: T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi 2019), 145.

²⁵ *Anonim Tarihi Kaşgar*, Yay. Haz. O. Akımuşkin (Sankpetersburg: Sankpetersburgkoye Vostokovedeniye, 2001), 50b-51a.

²⁶ Çınar, *Çağatay Devleti Zamanında Türkistan'ın Siyasi, Askeri ve Sosyal Durumu*, 145.

esfera, Hocend, Ahsi ve Kasan şehirlerinden oluşmaktaydı²⁷. Ömer Şeyh Mirza bir kaza sonucu 10 Haziran 1494 (5 Ramazan 899) tarihinde vefat etmiştir²⁸.

1.2. Şekli ve Şemali

Değirmi sakallı, dolgun yüzlü ve kısa boylu tombul bir kişiymiş. Bundan dolayı da çok dar elbise giymeyi tercih edermiş. Kuşak bağlatırken karnını içe çeker, bağlandıktan sonra karnını koyuverirmiş. Kuşak bağlama esnasında çoğunlukla kuşak koparmış. Giyinme ve yemeye çok önem verdiği anlaşılmaktadır²⁹. Ömer Şeyh Mirza kilo noktasında takıntısının olduğu görülmektedir. Kendini daha az kilolu göstermek için giyim kuşamını buna göre ayarlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Ömer Şeyh Mirza döneminde genel itibariyle insanlar başına çar-piç sarık³⁰ kullanır ve sade sarıp kuyruk koyduğu görülmüştür. Ömer Şeyh Mirza ise destar-piç sarmıştır. Yazları divan dışında genellikle Moğol usulü börk giymiştir³¹.

1.3. Ahlak ve Etvarı

Hanefi mezhebine mensup olup, itikadı temiz bir kişiliğe sahiptir. Beş vakit namazını kılan muttaki bir Müslümandır. Hatta bütün kazaya kalmış namazlarını kılmıştır. Ömer Şeyh Mirza çoğunlukla sesli kuran okuduğu görülmüştür. Hoca Ubeydullah'ın müridi olduğu ifade edilmiştir. Birçok defa sohbetlerine bulunmuştur. Ubeydullah Hoca ona “oğlum” diye hitap edermiş³²

Ömer Şeyh Mirza, okuyup yazma hususunda iyi bir eğitim almıştır. Şiir alanında kabiliyeti olmasına rağmen bu alanla pek ilgilenmemiştir. Çoğunlukla Hamsateyn, Mesnevi ve tarih kitaplarını mütalaa ettiği görülmüştür. Genellikle de Şeyhname'yi okumuş. Adalet noktasında çok hassas olduğunu görülmektedir: “Çin'den bir kervan gelirken, Andican taraflarındaki dağların eteğinde çığ altında kalmışlar, iki kişi kurtulabilmiştir. Bu olayı haber alır almaz kendi adamlarını gönderip, kervanın bütün mallarını kayıt altına aldirtmiştir. İki yıl sonra Semerkand ve Horasan'da varislerini buldurtup mallarını teslim ettirmiştir”³³.

Ömer Şeyh Mirza yakışıklı, tatlı dilli, iyi huylu ve cömert bir kişiliğe sahipti. Bedensel olarak da çok güçlüydü, yumruğu ile vurduğu zaman herkesi devrirdi. Devletin

²⁷ Konukçu, “Babürlüler: “Hindistan'daki Temürlüler”, 8/745.

²⁸ M. Fuat Köprülü, “Babur, Zahir al-Din Muhammed b. Omar Şayh(1483-1530”, *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978), 2/180.

²⁹ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/6.

³⁰ Çar-piç veya destar-piç, sarık sarılırken, sarık bezlerinin dolaşma, bükülme veya kıvrılmalarına göre isim almaktadır(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/596). Bu da bir çeşit sarık sarma şekli olarak görebiliriz.

³¹ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/6.

³² Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/6.

³³ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/ 6-7.

sınırlarını genişletmek amacıyla verdiği mücadelede pek çok sulh harbe ve dostluklar da düşmanlığı dönüştürmüştür³⁴.

Geçmişte çok içtiği halde sonraları haftada bir veya iki defa meclis kurarmış. Sohbeti hoş bir kişiliğe sahip olup, yeri geldiğinde güzel beyitler okurmuş. Zengin olmakla beraber, çok mütevazı bir kişiliğe sahipmiş. Genel itibariyle tavla oynar, bazen de kumar oynadığı görülürmüş³⁵.

1.4. Ömer Şeyh Mirza'nın Çocukları

1.4.1. Erkekler Çocukları

Ömer Şeyh Mirza'nın 5 kızı ile 3 oğlu bulunmaktaydı. Erkek çocuklarının arasında en büyüğü Zaireddin Muhammed Babur³⁶ idi. Diğer erkek çocuğu Babür'den 2 yaş küçük olan Cihangir Mirza³⁷ idi. Bir diğer oğlu ise Babür'den 4 yaş küçük olan Nasır Mirza³⁸dır.

1.4.2. Kız Çocukları

Kızların büyüğü Zaireddin Muhammed Babur'un öz kardeşi kendisinden 5 yaş büyük olan Hanzade Begim'dir. Babür'ün Muhammed Şeybani ile yaptığı savaşta mağlup olmasından sonra Muhammed Şeybani'nin eline düşmüş ve onunla evlenmiştir. Bu evlilikten Hurrem Şah adında bir oğlan dünyaya gelmiştir. Kızların ikincisi Nasır Mirza ile öz kardeş olan Babür'den de 2 yaş büyük olan Mihr-Banu Begim'dir. Üçüncüsü Nasır Mirza'nın öz kardeşi olan Şehr Banu Begim³⁹, Babür'den 8 yaş küçük üvey kardeşidir. Dördüncü kızı ise Aga Sultan⁴⁰dan dünyaya gelme Zaireddin Muhammed Babur'un üvey kardeşi olan Yadigar Sultan Begim'dir. Beşinci kızı Rukiye Sultan Begim, lakabı

³⁴ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/7.

³⁵ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/7.

³⁶ Zaireddin Muhammed Babur, babasının 1494 yılında vefat etmesi sonucu Fergana vilayetinde tahta oturmuştur. O tahta oturur oturmaz, bir taraftan dayısı Mahmut Han diğer taraftan da amcası Sultan Ahmet'in saldırılarına uğramıştır. Bu mücadeleden bir şekilde başarı elde etmiştir(Köprülü, "Babur, Zahir al-Din Muhammed b. Omar Şayh(1483-1530", 180).

Zaireddin Muhammed Babur, akrabalarıyla yapmış olduğu mücadelede başarılı olmuş ise de Özbek hükümdarı Şeybani Han'a karşı "Seri Pul" da yapmış olduğu mücadeleyi kaybetmiştir(Köprülü, "Babur, Zahir al-Din Muhammed b. Omar Şayh(1483-1530", 180; Aka, *Timur ve Devleti*, 151) Bunun üzerine Taşkend'e dayısının yanına çekilmek zorunda kalmıştır. Zaireddin Muhammed Babur kendi maiyetine topladığı Türk ve Moğollardan oluşan bir kuvvetle Hidikuş'u geçerek 1504 yılında Kabil'i kan dökmeden hâkimiyeti altına almıştır. (Köprülü, "Babur, Zahir al-Din Muhammed b. Omar Şayh(1483-1530", 181) Burada Zaireddin Muhammed Babur imparatorluğunu kurulmuştur.

³⁷ Cihangir Mirza'nın annesi Moğolların Tümen beylerinin kızı Fatma Sultan'dır(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*,1/8).

³⁸ Nasır Mirza'nın annesi Andicanlı bir cariye olan Ümid adlı bir kişidir(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*,1/8).

³⁹ Ceneyt Barlas'ın hanımıdır(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*,1/55 .

⁴⁰ Aga Sultan Babür namede bir cariye olduğu ifade edilmektedir(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*,1/8).

Karagöz Begim, annesi Mahdum Sultan Begim'dir. Hem Rukiye Begim hem de Yadigar Sultan Begim⁴¹ Ömer Şeyh Mirza'nın vefatından sonra dünyaya gelmişlerdir⁴².

1.5. Hanım Ve Cariyeleri

1.5.1. Kutluk Nigar Hanım⁴³

Yunus Han⁴⁴'ın ikinci kızıdır Sultan Mahmud ve Sultan Ahmed hanların kız kardeşleridir. Kutluk Nigar hanım Zahiruddin Muhammed Babur'un annesidir⁴⁵. Kutluk Nigar Hanım Muharrem ayında sıtmaya yakalanmıştır. Horasanlı Seyid Tabib adlı doktor Horasan usulüne göre, karpuz yedirerek tedavi etmeye çalışmıştır. Karpuzlu tedaviden beş altı gün sonra cumartesi günü vefat etmiştir⁴⁶. Zahiruddin Muhammed Babur Kabil'i feth ettikten 5-6 ay sonra 1505 yılında vefat etmiştir⁴⁷. Uluğ Bey'in dağın eteğinde yaptırmış olduğu Bağ-ı Nevruzi adlı bahçeye defn edilmiştir⁴⁸.

1.5.2. Şah Begim⁴⁹

Nesli Bedaşan idarecilerinden İskender Filkos'a dayanmaktadır. Ömer Şeyh Mirza'nın Şah Begim'den iki oğlu dünyaya gelmiştir. Semerkand bölgesinde kendisine Hanike Han lakabı verilmiştir⁵⁰.

⁴¹ Yadigar Sultan Begim'in babası erken vefat etmiştir. Bundan dolayı Babur'un büyük annesi İsen Devlet Bey tarafından büyütülmüştür(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*,1/8).

⁴² Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*,1/8.

⁴³ Zahiruddin Muhammed Babur'a özellikle anne tarafından akraba olan Kaşgar ve Moğolistan hükümdar ailesine mensup hanımlar için kullanılmıştır(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*,1/587).

⁴⁴ Zahiruddin Muhammed Babur'un annesi Çağatay idarecilerden Yunus Han'ın kızıdır(Konukçu, "Babürlüler: "Hindistan'daki Temürlüler", 8/746). Yunus Han'ın 7 çocuğu bulunmaktadır. Bunlar Nigar Hanım, Kutluk Nigar Hanım, Hub Nigar Hanım, Sultan Muhammed Han, Sultan Ahmed Han(Alaç Han), Nigar Hanım ve Devlet Sultan Hanım'dır. (Mirza Haydar Duğlat, *Tarih-i Reşidi*, 324-325).Yunus Han, Çağatay Han'ın neslinden gelmektedir(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*,1/9).Şeceresi şu şekildedir: Cengiz Han'ın oğlu Çağatay, Onun oğlu Mötügen, onun oğlu Yisun Teve, onun oğlu Duva Han, onun oğlu İsen Buka Han, onun oğlu Tuğluk Timur, onun oğlu Hızır Hoca, onun oğlu Muhammed Han, onun oğlu Şir Ali Oğlan, onun oğlu Veys Han, onun oğlu da Yunus Han'dır(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*,1/9).

⁴⁵ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*,1/9-10.

⁴⁶ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/170.

⁴⁷ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/ 10.

⁴⁸ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/170.

⁴⁹ Begim (beg-i-m), hanım ve sultanım tabirlerinde olduğu gibi başlarda (benim beyim, hanım ve sultanım) iken, sonradan hitap olarak kullanılmış ve sonunda unvan halini almıştır. Begim Babur'da onun baba tarafından akrabaları olan Timur hanedanına mensup hanımlar için kullanılmıştır(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/587).

⁵⁰ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/ 11.

1.5.3.Ulus Ağa⁵¹

Ömer Şeyh Mirza'nın hanımlarından Ulus Ağa, Hoca Hüseyin Mirza'nın kızıdır. Bu hanımından bir kızı dünyaya gelmiş ise de küçük yaşta vefat etmiştir. Ulus Ağa'yı bir buçuk yıl sonra haremden çıkartmıştır⁵².

1.5.4.Fatma Sultan Aga

Fatma Sultan Ağa⁵³, Moğol Tümen beylerinden birinin kızıdır. Diğer hatunlarından önce Ömer Şeyh Mirza Fatma Aga ile evlenmiştir. Daha sonraları evlendiği Karagöz Begim çok sevimli idi. Ömer Şeyh Mirza'ya şirin görünmek için soyunu Ebu Said Mirza'nın büyük kardeşi Minuçirh Mirza'ya kadar dayandırmıştır⁵⁴.

1.6. Ömer Şeyh Mirza'nın Odalık ve Cariyeleri

Odalık ve Cariyelerinin sayıca çok olduğu anlaşılmaktadır. *Ümid Ağaç*⁵⁵ Mirza'dan önce vefat etmiştir. Ömer Şeyh Mirza'nın vefat etmeden önce aldığı Moğollardan *Tün(Tersün) Sulan*'dır. Diğeri de *Aga Sultandır*⁵⁶.

1.7. Ömer Şeyh Mirza'nın Ümerası

1.7.1. Hoday Berdi Timurtaş

Hoday Berdi Timurtaş Kasım Bey'in büyük oğludur⁵⁷. Herat hâkimi Ak Buga Bey'in büyük kardeşinin soyundan gelmektedir. Sultan Ebu Said Mirza, Şahruhiye şehrinde Cuki Mirza'yı kuşatma altına aldığı zaman, Fergana vilayetine Ömer Şeyh Mirza'yı atamıştır. Buraya yirmi beş yaşındaki Hoday Berdi Timurtaş'ı da eşikagası olarak tayin etmiştir. Bir veya iki yıl sonra İbrahim Begçek Uş bölgesine saldırdığında, Hoday Berdi Timurtaş arkasından saldırmış, bu mücadele esnasında Hoday Berdi Timurtaş şehit olmuştur. Bu mağlubiyeti ve Timurtaş'ın vefatını 4 gün sonra Ömer Şeyh Mirza'ya haber vermişlerdir⁵⁸. Hoday Berdi Timurtaş 1466 yılında vefat etmiştir⁵⁹.

1.7.2.Hafız Muhammed Bey Dulday

Sultan Melik Kaşgari'nin oğlu Ahmed Hacı Bey'in küçük kardeşidir. Hoday Berdi Timurtaş'ın vefatından sonra onun yerine Fergana vilayetine eşik-ihtiyarı⁶⁰ olarak

⁵¹ Ağa ve Ağaç, neseben asalete sahip olmayıp, evlenme yoluyla ile hanedan üyelerine eş olan hanımlar için kullanılmıştır(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/587).

⁵² Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/12.

⁵³ Cihangir Mirza'nın annesidir(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/473)

⁵⁴ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/12.

⁵⁵ Ömer Şeyh Mirza'nın odalığı, Babür'ün kardeşi Nasir Mirza'nın annesidir(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/565)

⁵⁶ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/12.

⁵⁷ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/490.

⁵⁸ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/12.

⁵⁹ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/490.

⁶⁰ Eşik İhtiyarı, tabii olarak en çok mali ve askeri kuvvet ve kudrete sahip unvan olduğu anlaşılmaktadır. Hükümdarın devleti idare etme noktasında eşik ihtiyarından fikir alış-verişinde bulunduğu görülmektedir(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/606).

görevlendirmişlerdir. Sultan Ebu Said Mirza'nın vefatından sonra Andican beylerbeyi ile anlaşamayınca Semerkand'a Sultan Ahmed Mirza'nın yanına gitmiştir. Sultan Ahmed Mirza, Çir'de mağlup olduğu zaman Urtepe'de görev yapmaktaydı. Ömer Şeyh Mirza Semerkand'a giderken Urtepe bölgesine geldiğinde burayı Ömer Şeyh Mirza'ya teslim etmiş kendisi de Mirza'nın hizmetine girmiştir. Bu katkısından dolayı Ömer Şeyh Mirza Andican'ın idaresini Hafız Muhammed Bey Dulday'a vermiştir. Bir müddet burada kaldıktan sonra Sultan Muhammed Han'ın yanına giderek idaresine girmiştir. Kendisine Mirza Han'ı emrine vererek, Dızak(Dizek)'i vermiştir. Babür'ün Kabil seferi öncesi Hint yoluyla hacca gitmek üzere yola çıkmış ve hacc yolunda vefat etmiştir. Kişiliği gösterişten hoşlanmaz, az konuşan ve sade bir idareci olduğu ile ilgili bilgi verilmiştir⁶¹.

1.7.3.Hoca Hüseyin Bey⁶²

Hoca Hüseyin Bey, Ömer Şeyh Mirza'nın emirlerinden biridir. Ömer Şeyh Mirza'nın hanımlarından olan Ulus Ağa'nın babasıdır. Aynı zamanda Uzun Hasan'ın kardeşidir⁶³. Hoca Hüseyin Bey, şen ve gösteriş sevmeyen bir kişiliğe sahiptir. O dönemde adet gereği içki meclislerinde koşuk söylenir, Hoca Hüseyin Bey bu meclislerde iyi koşuk söylemiş⁶⁴.

1.7.4.Şeyh Mezid Bey

Şeyh Mezid Bey Ömer Şeyh Mirza'nın emirlerinden biridir⁶⁵. Babür'e bey-atake olarak tayin edilmiştir. Şeyh Mezid Bey'in idareciliği ve savaş sanatında mahirmiş. Ebul Kasım Babür'ün hizmetinde de bulunmuştur. Ömer Şeyh Mirza'nın hizmetinde rütbece daha yüksek bir idareci olarak görev yapmıştır⁶⁶.

1.7.5. Ali Mezid Koçın Bey

Ali Mezid Koçın Bey, Ömer Şeyh mirza'nın emirlerinden biridir⁶⁷. O, ilki Ahsi ikincisi de Taşkend olmak üzere iki defa isyan etmiştir. Babür bundan dolayı münafık, fasık, nankör ve işe yaramaz bir kişilik olarak tarif etmiştir⁶⁸.

1.7.6. Hasan Yakub Bey

Hasan Yakub Bey Noyan Bey'in oğludur. Ömer Şeyh Mirza'nın emirlerinden biridir⁶⁹. Ömer Şeyh Mirza vefat ettikten sonra Babür Sahib-i ihtiyar görevini ona

⁶¹ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/12-13.

⁶² Bey, Türk devlet idaresinde ve bununla bağlı askeri teşkilatta eskiden beri yüksek bir vazife, salahiyet ve görev sahibi kişilere mahsus olan bu unvan, daha sonraları farklı unvanların içinde kullanılmaya başlanmıştır. Babür'un beyleri İçki beyler ve uluğ beyler olmak üzere iki gruba ayrıldığı görülmüştür.(Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/590-591)

⁶³ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/487.

⁶⁴ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/13.

⁶⁵ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/556.

⁶⁶ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/13.

⁶⁷ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/445.

⁶⁸ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/13.

⁶⁹ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/482.

vermiştir. Babür bunun için mütavazi, iyi tabiatlı, çevik, cesur ve liyakatlı bir kişilik olarak tarif etmektedir. Hasan Yakub Bey, iyi ok atığını çöğeni iyi oynadığını ve birdir bir oyununda iyi hopladığını anlatır. Babür dar görüşlü, az kavrayışlı ve fitneci bir kişiliği sahip olduğu ile ilgili bilgi vermiştir⁷⁰.

1.7.7. Kasım Bey Koçın

Ömer Şeyh Mirza'nın daha sonra da Zahiruddin Muhammed Babur'un önemli emirlerindendir⁷¹. Andican'ın eski koşun beylerinden biridir. Hasan Bey'den sonra Babür'e sahib-i ihtiyar olarak hizmet etmiştir. O vefat edinceye kadar kudreti ve itibarı artmıştır. Kasım Koçın Bey, Kasan bölgesine saldırıp yağma faaliyeti yapan Özbekleri ağır bir mağlubiyete uğratmıştır. Ömer Şeyh Mirza'ya hizmet etmiştir. Yassı-Geçit savaşında iyi mücadele vermiştir. Mesliha dağlarından, ayrılarak Hüsrev Şah'ın yanına gitmiştir. Babür 1504 tarihinde Hüsrev Şah'la birlikte Kabil'de Mukim'i kuşatma altına aldığı anda, Kasım Koçın Bey de Babür ile beraber gelmiştir. Dere-i Huş'ta Türkmenlerle mücadele ederken kahramanca savaşmıştır. Bu katkılarından dolayı Bengiş vilayetini Kasım Koçın Bey'e vermiştir. Kabil'e dönünce onu oğlu Hümayün'e bey-ateke tayin etmiştir. Kasım Koçın Bey Zemin-Daver savaşı sırasında vefat etmiştir⁷². Kasım Koçın Bey dindar bir kişilik olarak hayatını sürdürmüştür. O şüpheli yemekleri kesinlikle yemediği sağlık noktasında dikkat görülmüştür. Onun fikri tedbiri mükemmelmış. Kasım Koçın Bey cesur, şakacı ve her ne kadar ümmi olsa da çok nüktedan bir kişiliğe sahipmiş⁷³.

1.7.8. Baba Kulu Baba Ali Bey

Şeyh Bahadır soyundan gelmektedir. Şeyh Mezid Bey'in vefatından sonra Baba Kulu Baba Ali Bey'i Babür'e bey-ataeke olarak görevlendirmişlerdir. Sultan Mehmed Mirza Andican'a sefer düzenlediği sırada Ahmed Mirza'nın yanında yer alıp Ura-Tepe'yi teslim etmiştir. Sultan Mahmud Mirza'dan sonra, Semerkand'dan kaçıp, Ura-Tepe'de Sultan Ali Mirza ile savaştı, bu mücadelede mağlup edilerek öldürülmüştür. Baba Kulu Baba Ali Bey'in idareciliği iyi olduğu, savaş araç ve gereçlerini iyi kullandığı ve askerini iyi koruduğu ifade edilmektedir. Babür, Onun dindarlık noktasında zayıf olduğunu, namaz kılmadığı ve oruç tutmadığını ifade etmiştir. Gayri Müslim bir yaşayışa sahip olduğunu söyler⁷⁴.

1.7.9. Ali Dost Tagayi

Ali Dost Tagayi, sağarçı tümen beylerinden biridir. Babür'ün ananesi İsen Devlet Begim'e akrabalığı bulunmaktadır. Babür Ali Dost Tagayi'e Ömer Şeyh Mirza

⁷⁰ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/13.

⁷¹ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 2/499.

⁷² Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/13-14.

⁷³ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/14.

⁷⁴ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/14.

döneminden daha çok bağlanmıştı⁷⁵. Ömer Şeyh Mirza'nın vefatından sonra Andican'da idarecilik yapmıştır. Babür Semerkand'da iken muhalifler bir oyunla Ali Dost Tagayi'den Andican kalesini almışlardır⁷⁶. Babür, Ali Dost Tagayi'nin elinden her işin gelebileceği bilgisini vermiştir. Babür eserinde kendisine yıllarca hizmet ettiği için fakat bir becerisinin olmadığından bahsetmiştir⁷⁷. Hasan Yakub, cihangir Mirza'yı desteklemek suretiyle Babür'ü tahttan indirme planının içine girmiştir. Ali Dost Tagayi'nin de bulunduğu bazı emirler Babür'ü desteklemişler ve Hasan Yakub'u azletmişlerdir⁷⁸. Ali Dost Tagayi, Ebu Said Mirza'ya hizmet ettiği zamanlarda yadacılık⁷⁹ yapmıştır. O zaman kuşçu unvanında görev yapmıştır. Babür eserinde: ahlak ve tavrının kötü olduğunu, kıskanç, fitneci, namussuz, münafık, kendini beğenmiş, sert sözlü ve soğuk yüzlü olduğundan bahsetmiştir⁸⁰.

1.7.10. Veys Lagari

Veys Lagari, Semerkand'daki Tokçu aşiretine mensup olduğu zikredilmiştir. Ömer Şeyh Mirza'nın yakın adamlarından biri olduğu ifade edilmiştir⁸¹. Veys Lagari Nasır Mirza'nın bey-ateke'liğini yapmıştır. Bundan dolayı uzun süre Kasan'da hayat sürmüştür⁸². Babür ile birlikte Kazaklıklarda bulunmuştur. Kişiliği, Fikri ve tedbiri mükemmel olduğu söylenmektedir. Diğer idareciler ile karşılaştırıldığında az fitneci olduğu ifade edilmektedir⁸³.

1.7.11. Mir Gıyas Tagayi

Ali Dost'un küçük kardeşidir. Moğol hanedan üyeleri arasında, Sultan Ebu Said Mirza'nın en yakın adamlarından biridir. Ömer Şeyh Mirza'nın da son zamanlarında en yakın adamlarından biri haline gelmiştir. Veys Lagari, idarecilere karşı dost ve arkadaş gibi davranış sergilediği anlatılmıştır. Sultan Mahmud Han Ahsi kalesini kuşattığı sırada Veys Lagari ve Mir Gıyas Tagari diğer beylerden şüphelenmelerinden dolayı Kasan'a geçmişlerdir. Beyler Han tarafına geçmeleriyle birlikte Mir Gıyas Tagayi de han tarafına geçmek zorunda kalmıştır⁸⁴.

Mir Gıyas Tagayi, Kasan'a giderek Sultan Mahmud Han'ın safında yer almıştır. O, Kasan'da hayatının sonuna kadar Han'ın hizmetinde kalmıştır. Han da ona hürmet

⁷⁵ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/14.

⁷⁶ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/56.

⁷⁷ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/14.

⁷⁸ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/25.

⁷⁹ İbn Fadlan, yadacılığı Şamanist bir adet olarak nitelendirmiştir. Yada taşı(yağmur çeken taş)'nın yeşil renkte olduğu yağmur, kar, dolu yağdırma ve fırtına çıkarma gibi olağan üstü işler yaptığını zikretmiştir(İbn Fazlan, *Seyahat Name*, Terç. Ramazan Şeşen, (İstanbul: Bedir Yayınevi, 2016), 155.

⁸⁰ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/14.

⁸¹ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/ 14.

⁸² Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/17.

⁸³ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/14.

⁸⁴ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/14-17.

etmiştir. Mir Gıyas Tagayı, güler yüzlü ve şakacı bir kişiliğe sahipti. Günah işleme noktasında hiç çekinmediği ifade edilmiştir⁸⁵.

1.7.12. Derviş Ali

Horasan'da dünyaya gelmiştir. Sultan Ebu Said Mirza yanında Horasan'ın çehre bölümünde hizmet etmiştir. Ebu Said Mirza Semerkand ve Horasan hâkimiyetine geçtikten sonra iki şehrin kabiliyetli askerlerinden hassa bölükleri oluşturulmuştur. Bu hassa bölüklerine Horasan çehre bölümü ve Semerkand çehre bölümü denmiştir⁸⁶. Babür emirleri ile Andican'ı almak için geldikleri zaman Babür'ün bazı emirlerine altın dağıtıldığı için kuşatmadan vazgeçmişlerdir. Diğer emirlerin de ümitleri kesilmiş Ali Derviş dahil olmak üzere oradan ayrılmıştır⁸⁷. Ali Derviş Babür ile beraber Semerkand Kale kapısının yanında kahramanca çarpışmıştır. Onun cesur bir kişiliğe sahip olduğu söylenmektedir. Nesih ve Talik yazılarını iyi yazmaktaydı. Tabiatında hasislik galip gelmekteydi⁸⁸.

1.7.13. Kanber Ali

Moğol ve Ahtacıardan olduğu anlaşılmaktadır. Babasının birkaç defa kasaplık yapmasından dolayı Kanber Ali Sellah demekteydiler. Yunus Han zamanında ibrikçilik görevini ifa etmiş, daha sonraları bey olmuştur. Babür'ün döneminde de görev verilmiştir. Kişiliği ise işe başlarken iyi başlar devamında ise şüpheye düşermiş. Halk arasında "Çok söyleyen dağınık söyler" ata sözü bulunmaktadır. Buradan anlaşıldığı gibi o da çok konuşur konuşmayı dağıtırdı. Bir işi becerme noktasında çok kabiliyetsiz ve kafası çalışmayan birisidir⁸⁹.

Babür babası Ömer Şeyh Mirza vefat ettiğinde Andican'daki Çahar-Bağda bulunmaktaymış. Babasının vefat haberi Ramazan ayının beşinde Salı günü (10 Haziran) Andican'a ulaştırılmıştır. Babür haberi alır-almaz atına binip, yakın adamlarıyla Kurgan'a hareket etmiştir. Mirza kapısına vardığı zaman, Şirim Tagayı atın dizgininden tutmuş, Namazgah tarafına çevirmiştir. Babür bu yön değiştirme işini şu şekilde "Sultan Ahmed Mirza güçlü bir idarecidir. O büyük bir askeri kuvvetle gelirse beyler Babür ve vilayeti teslim etme ihtimalinden dolayı Özgend ve Tağ(İl-Tağ) eteğine götürmüştür. Beylerin vilayeti teslim etmeleri durumunda Babür ele geçirilmeden dayıları Alaça Han veya Sultan Mahmud Han'ın yanına gidebilmesi için bu şekilde davranmıştır⁹⁰

⁸⁵ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/15.

⁸⁶ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/15.

⁸⁷ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/ 57.

⁸⁸ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/15.

⁸⁹ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/ 15.

⁹⁰ Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*, 1/15.

Sonuç

Ömer Şeyh Mirza Timur neslinden gelen Ebu Said Mirza'nın oğludur. 1456 tarihinde Semerkand'da dünyaya gelmiştir. Ebu Said Mirza Baba Kabili'yi Ömer Şeyh Mirza'ya ata-eke olarak atamıştır. Ebu Said Mirza'nın vefatından sonra Fergana'daki önemli yerleşim yerleri olan Andican, Oş, Merginan, Esfera, Hocand, Ahsi ve Kasan gibi şehirlerde uzun süre idarecilik yapmıştır. Çağatay Hanlığı idarecilerinden Yunus Han'ın kızıyla evlenmesi dolayısıyla Fergana'daki hâkimiyetini sağlamlaştırmıştır. Ömer Şeyh Mirza vefatına kadar Fergana vilayetini hâkimiyetinde bulundurmıştır.

Babürname'de Ömer Şeyh Mirza'dan değirmi sakallı, dolgun yüzlü, kısa boylu, tombul, yakışıklı, tatlı dilli, iyi huylu, cömert ve adil bir kişi olduğundan bahsedilmiştir. O inanç noktasında Hanefi mezhebine mensup itikadı temiz bir kişiliğe sahip olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda Hoca Ubeydullah Ahrar'ın müridi olduğunu, birçok defa sohbetlerinde bulunduğu zikredilmiştir. Ömer Şeyh Mirza'nın dini noktada itikatlı bir Müslüman olduğu anlaşılmaktadır.

Ömer Şeyh Mirza iyi bir eğitim almış, şiir okuma ve yazma hususunda kabiliyetli bulunmakla birlikte bu alanla pek ilgilenmemiştir. Daha çok Hamsateyn, Mesnevi ve tarih alanındaki kitapları mütaala etmeyle uğraşmıştır. Genellikle de Şeyhname eserini okuduğu görülürmüş. Meclislerde yeri geldiğinde ezberinden güzel beyitler okumuş.

Ömer Şeyh Mirza'nın emirlerinin hangi soydan geldikleri, hangi idareciler döneminde hangi unvanlar ile nerede görev yaptıklarını ve bazılarının nerede vefat ettikleriyle ilgili bilgi verilmiştir. Bazı idarecilerin kişiliği ile ilgili malumatlar da verilmiştir.

Kaynakça

- Aka, İsmail. *Timur ve Devleti*. Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Anonim Tarih-i Kaşgar. Yay. Haz. O. Akimuşkin. Sankpetersburg: Sankpetersburgkoye Vostokovedeniye, 2001.
- Barthold, W. “Cengiz Han”. *İslam Ansiklopedisi*. 3/91-98. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978.
- Barthold, W. “Çağatay”. *İslam Ansiklopedisi*. 3/266-270. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978.
- Barthold, W. “Fergana”. *İslam Ansiklopedisi*. 4/558-565. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978.
- Çinar, Orhan. *Çağatay Devleti Zamanında Türkistan'ın Siyasi, Askeri ve Sosyal Durumu* İstanbul: T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Fisher, Michael H. *Babürlüler Hindistan'da Bir Türk İmparatorluğu*. Çev. M. Fatih Çalışır. İstanbul: Kronik Yayınları, 2020.
- Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, *Vekayi Babur'un Hatıratı*. Çev. Reşit Rahmeti Arat. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987.
- Gazi Zahirüddin Muhammed Babur. *Vekayi Babur'un Hatıratı*. Çev. Reşit Rahmeti Arat. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987.
- İbn Fazlan. *Seyahat Name*. Terç. Ramazan Şeşen İstanbul: Bedir Yayınevi, 2016.
- Kafalı, Mustafalı. “Timur”. *İslam Ansiklopedisi*. 12/1/336-346. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979.
- Konukçu, Enver. “Babürlüler: “Hindistan'daki Temürlüler”. *Türkler*. 8/744-760 Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2014.
- Köprülü, M. Fuat. “Babur, Zahir al-Din Muhammed b. Omar Şayh(1483-1530)”. *İslam Ansiklopedisi*. 2/180-187. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978.
- Mirza Haydar Duğlat. *Tarih-i Reşidi* Çev. Osman Karatay, İstanbul: Selenge Yayınları, 2006.
- Reomer, Hans R. “Timurlular”. *İslam Ansiklopedisi*. 12/1/346-370. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979.
- Roemer, Hans R. “Timurlular”. *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978), 12-1/346-370.
- Şerefüddin Ali Yezdi. *Emir Timur (Zaferneme)*. Çev. D. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları, 2019.
- Togan, İsenbike. “Çinggis Han ve Moğolllar”. *Türkler*. 8/235-255. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2014.

Yazıcı, Tahsin. "Fergana". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Erişim 10.Ekim.2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fergana>

Yuvalı, Abdulkadir. "Çağatay Hanlığı", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 10.Ekim 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cagatay-hanligi>